

Erland Cullbergs bilder i Västerås biskopsgård

Framtagning och konservering

Antikvarisk kontroll

Kvarteret Hagbard 4
Västerås Domkyrkoförsamling
Västmanland

Helén Sjökvist

Erland Cullbergs bilder i Västerås biskopsgård

Framtagning och konservering

Antikvarisk kontroll

Kvarteret Hagbard 4
Västerås Domkyrkoförsamling
Västmanland

Helén Sjökvist

Utgivning och distribution:
Stiftelsen Kulturmiljövård Mälardalen
Stora gatan 41, 722 12 Västerås
Tel: 021-80 62 80
Fax: 021-14 52 20
E-post: info@kmmd.se

© Kulturmiljövård Mälardalen 2009

Omslagsfoto: Robinson Crusoe av Erland Cullberg. Foto: Helén Sjökvist

Kartor ur allmänt kartmaterial © Lantmäteriet. Ärende nr MS2006/01407.

ISSN: 1653-7408
ISBN: 978-91-86255-59-6

Tryck: Just Nu, Västerås 2009.

Innehållsförteckning

Inledning.....	5
Bakgrund	5
Målsättning.....	6
Genomförande 2009	6
Resultat	13
Referenser.....	14
Litteratur.....	14
Tekniska och administrativa uppgifter	14

Figur 1. Biskopsgårdens och domkyrkans läge, markerat med en ring. Utdrag ur Gröna kartan.
Skala 1:25 000.

Inledning

Under våren 2009 har Erland Cullbergs väggmålningar i Västerås biskopsgård tagits fram och konserverats. Till arbetet har det utgått medel för kulturhistoriskt värdefull bebyggelse från Länsstyrelsen i Västmanlands län dnr, 434-10255-08.

Ägaren utsåg Stiftelsen Kulturmiljövård Mälardalen till antikvarisk kontrollant.

Bakgrund

Under 2008 genomgick Biskopsgården i Västerås en omfattande renovering och upprustning. Arbetena berörde i första hand biskopens tjänstebostad men även vissa publika lokaler kom att beröras. Då den invändiga tilläggsisoleringen i ett av rummen demonterades från två ytterväggar framträdde ett antal bildsviter som målats direkt på väggarna. Bilderna föreställde motiv ur barn- och ungdomsböcker, närmare bestämt Skattkamarön, Röde Orm samt Det susar i säven. Bilderna visade sig vara målade vid mitten av 1940-talet av konstnären Erland Cullberg som då var omkring 13 år. Cullberg är född 1931 och han har gjort sig känd för sina starkt expressiva målningar som speglar stämningar av oro och kaos, där landskap och människor träder fram ur den i flera lager påsmetade färgen.¹

De aktuella målningarna i Biskopsgården utförde han som mycket ung och på fri hand utan förlaga.² Bilderna beskrivs så här av konstnärens bror Staffan Cullberg i hans bok Färgen och hela härligheten:

”Jag minns Erlands rum i biskopsgården i Västerås på 50-talet, det låg intill mitt eget i ena änden av stora huset. Erland är sex år äldre än jag – han är nummer två och jag nummer fyra av fem syskon. Han är snygg i mina ögon, rolig snäll och han kunde slå frivolter på gräsmattan och trolle. Det vackra rummet hade en särskild atmosfär, händelserik och lockande stökig. Runt väggarna hade han i 13-14 årsaldern (1945-46) gjort sex stora väggmålningar i olja föreställande scener ur pojkböcker och ur mammas högläsningsböcker. Jag minns ”Det susar i säven”, där man såg fardåren Herr Padda i sin nystulna röda sportbil på väg att landa i en engelsk damm. Målningarna betraktades av både vuxna och barn som en sevärdhet i huset.”

Även brodern Johan Cullberg har beskrivit målningarna i sina memoarer ”Mitt psykiatriska liv”.

”Erlands rum hade vitmålade väggar. Mamma inhandlade oljefärger och uppmuntrade Erland att måla stora bilder på väggarna. Det växte fram olika motiv från högläsningsböckerna: Baron von Münchhausen sittande på en kanonkula i luften, herr Padda i sin sportbil där han kör av vägen ner i den damm, den svartmuskiga anden som stiger upp ur flaskan som gnids av Aladdin, Skattkamaröns Long John Silver med träben och ena ögat bakom en svart lapp. Bilderna väckte ett visst uppseende hos de gäster som tog sig ner till våra regioner, men den biskop som efterträdde Pappa lät tapetsera över allt på 1960-talet.

¹ Nationalencyklopedin Cullberg, Erland.

² Eriksson, SVD 2008-08-09.

Figur 2. De först framkomna bilderna föreställde bl.a. *Det susar i säven*. Foto: Helén Sjökvist.

Figur 3. Bilden av *Skattkamarön* hade skadats då reglarna för tilläggsisoleringen spikats mot väggen. Foto: Helén Sjökvist.

Figur 4. Målning föreställande *Röde Orm*. Foto: Helén Sjökvist.

Figur 5. Målning föreställande *Djungelboken* framtagen under tapet 2008. Foto: Helén Sjökvist.

Det beslöts omgående att bilderna skulle behållas framtagna och Västerås stift som äger Biskopsgården beslöt sig även för att bekosta en rengöring och konservering av bilderna. Man visade även ett intresse för att ta fram övriga målningar, vilka var övertapetserade. Ett prov på om detta skulle vara möjligt genomfördes under hösten 2008 och under våren 2009 har arbetet slutförts med lyckat resultat.

Målsättning

Målsättningen med arbetet har varit att ta fram målningarna och konservera dem med stor hänsyn till originalet. Inga omfattande retuscheringar skulle utföras.

Genomförande 2009

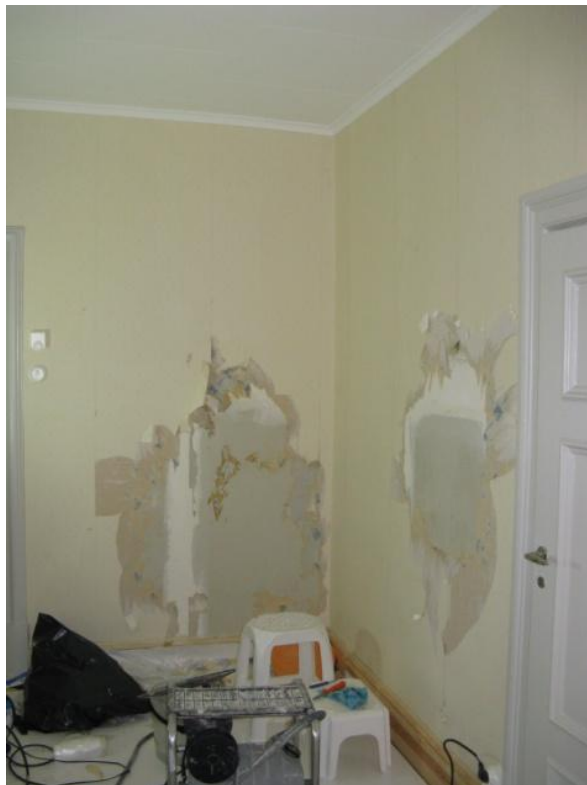
De under 2009 framtagna bilderna föreställer Baron von Münchhausen, Robinson Crusoe, samt motiv ur *Tusen och en natt*.

Arbetet påbörjades med en försiktig borttagning av utanpåliggande två tapetlager med hjälp av ånga samt försiktigt användande av skalpell, spatel och kniv. På ett tidigt stadium kunde konstateras att det på väggarna och därmed måningarna satt en del spackel som måste avlägsnas. Rengöring från tapetlim utfördes med sotsvamp samt i viss mån med mycket försiktig användning av ånga. Trots att målningarna är gjorda på

en underliggande tunn, oljefärgsgrundad papp tålde de denna behandling. Rengöring utfördes med samma metoder som under föregående etapp, d.v.s. med sotsvamp och radergummi. Ytliga lagningar utfördes med gips som schellackerats för att isolera före retuschering. De retuscher som var nödvändiga utfördes i första hand med en neutral bottenfärg på samma sätt som 2008-års etapp. Lösa färgflagor har fästs in med ett akrylbaserat lim av typen MFK vilket späts något med vatten. I lakuner som tidigare fyllts med modernt spackel behölls detta för att inte förorsaka ytterligare skador på originalmålningarna.

Vid något tillfälle har dörrarnas karmar målats ut någon centimeter över målningarna. Detta innebär att det ligger en oljefärg över, vilken ej är möjlig att skilja från de underliggande målningarna. För att få en bättre helhet beslöts att på den norra väggen fylla i med bottenfärg på samma sätt som övriga lakuner närmast dörrkarmen där målningen är helt övermålad. För att få en rak kant och samtidigt slippa måla över mer av originalmåleriet gjordes små retuscheringar i den yttre kanten. På samma sätt behandlades karmen på den östra väggen. Större lakuner ifylldes med bottenfärg.

Den hylla som återmonterades försågs även med en låg, platt list mot väggen för att skydda målningarna mot stötar vid användning av hyllan samt för att få en finare avslutning på målningarna än vad som annars gick att uppnå.

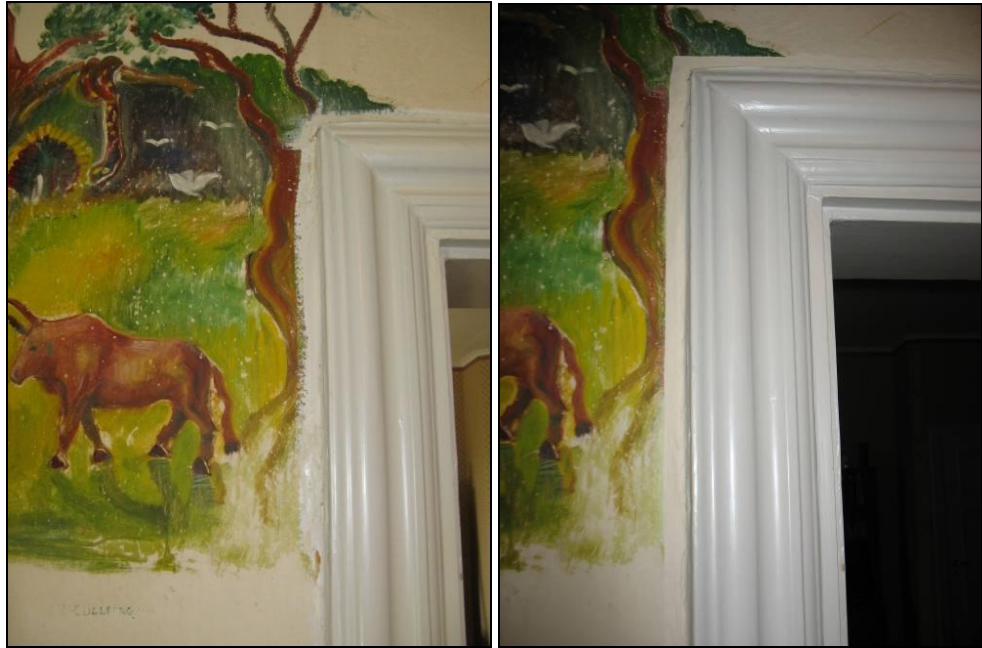
Figur 6. Arbetet med framtagningen har nyligen påbörjats. Foto: Helén Sjökvist.

Figur 7. Ytliga skador har lagats med gips. Foto: Helén Sjökvist.

Figur 8. Pågående rengöring från tapetlim med hjälp av ånga. Foto: Helén Sjökvist.

Figur 9. Norra väggens dörrkarm med färg utmålad över målningen. Närmast karmen imålades med samma bottenfärg som övriga lakuner.

Figur 10. För att få en rak kant och slippa måla över originalmålningen mer gjordes små retuscheringar i den yttre kanten där man inte hade täckmålats helt sedan tidigare. Foto: Helén Sjökvist.

Figur 11. Dörrkarm mot öster, vänstra sidan, med en större lakun vid sidan av karmen. Foto: Helén Sjökvist.

Figur 12. Dörrkarm mot öster, högra sidan, med små lakuner. Foto: Helén Sjökvist.

Figur 13. Dörrkarm mot öster, vänstra sidan, där den större lakunen ifylldes med bottenfärg medan små retuscheringar tilläts för att få en rak kant i det övre partiet. Foto: Helén Sjökvist.

Figur 14. Dörrkarm mot öster, bögra sidan, där små retuscheringar tilläts. Foto: Helén Sjökvist.

Figur 15. Robinson Crusoe före konsolidering och andra åtgärder. Foto: Helén Sjökvist.

Figur 16. Robinson Crusoe efter konservering. Foto: Helén Sjökvist.

Figur 17. Robinson Crusoe efter konservering. Foto: Helén Sjökvist.

Figur 18. Tusen och en natt efter konservering. Foto: Helén Sjökvist.

Figur 19. Baron von Münchhausen efter konservering. Foto: Helén Sjökvist.

Resultat

Upptäckten av Erland Cullbergs målningar har givit byggnadsminnet Biskopsgården ytterligare kulturhistoriska värden. Genom den omsorgsfulla framtagningen kan dessa värden bevaras för framtiden. Såväl framtagning som rengöring och konservering har genomförts professionellt.

Framtagningen av målningarna har blivit mycket uppmärksam i media. Västerås Humanistiska förbund har också genomfört en föreläsningkväll i biskopsgården omkring Erland Cullbergs måleri med brodern Staffan Cullberg som föreläsare. I det sammanhanget visades målningarna för ett 70-tal personer. Under hösten 2009 planeras en repris av programmet då intresset varit mycket stort.

Referenser

Litteratur

Cullberg, Johan. 2007. *Mitt psykiatriska liv*. Stockholm.

Cullberg, Staffan. 2008. *Färgen och hela härligheten*. Stockholm.

Eriksson, Annika. *Möte med barndomens bilder*. SVD 2008-08-09.

Tekniska och administrativa uppgifter

Kulturmiljövård Mälardalen nr:	08132
Länsstyrelsen dnr:	434-10255-08
Fastighetsbeteckning:	Kvarteret Hagbard 4
Landskap:	Västmanland
Län:	Västmanlands län
Socken:	Västerås domkyrkoförsamling
Kommun:	Västerås
Ägare-beställare:	Västerås stift
Entreprenör:	Stockholms målerikonservering AB
Antikvarisk kontroll:	Kulturmiljövård Mälardalen Helén Sjökvist Stora gatan 41 722 12 Västerås